

**Osman b. Maz'un'un Vefat Tarihi ve Bakı' Mezarlığı'na Defnedilen İlk Kişi Olup
Olmadığı ile İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi**

Uthmān ibn Maz'un's Death Date and Analysis of the Riwāyahs about whether
He was the First Person Buried in al-Baqī Cemetery

Gülay ÖZKAN

YL Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal
Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları
Anabilim Dalı

Master Student, Sakarya University, Institute
of Social Sciences, Islamic History and Arts
Sakarya / TURKEY

gulayozkan007@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-2782-5120

Levent ÖZTÜRK

Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi, İlahiyat
Fakültesi, İslam Tarihi Anabilim Dalı
Professor Dr., Sakarya University, Faculty of
Theology, Department of Islamic History
Sakarya / TURKEY

leventozturk@outlook.com

ORCID ID: 0000-0002-4741-0125

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 30 Nisan / April 2020

Kabul Tarihi / Date Accepted: 05 Haziran / June 2020

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran / June 2020

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

Atıf / Citation: Özkan, Gülay-Öztürk, Levent. "Osman b. Maz'un'un Vefat Tarihi ve Bakı' Mezarlığı'na Defnedilen İlk Kişi Olup Olmadığı ile İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi".

Tasavvur: Tekirdağ İlahiyat Dergisi 6/1 (Haziran 2020): 389-409.

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/tasavvur> | mailto: ilahiyatdergi@nku.edu.tr

Copyright © Published by Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi,
İlahiyat Fakültesi / Tekirdag Namık Kemal University, Faculty of
Theology, Tekirdag, 59100 Turkey.

Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

CC BY-NC-ND 4.0

Öz*

Hız. Peygamber'in Medine'ye hicretinden sonra henüz bir yıl geçmeden Mescid-i Nebevî inşa edilmiş ve bu esnada Bakî Mezarlığı da teessüs etmiştir. Bakî'ül-Garkad, Cennetü'l-Bakî gibi adlarla da anılan Bakî Mezarlığı'na ilk defnedilen kişinin kim olduğu mevzuunda birbirinden farklı rivayetler bulunmaktadır. Bu hususta, ilk defnedilen sahâbînin Ensar'dan Es'ad b. Zürrâre veya Muhacirlerden Osman b. Maz'ûn olduğu şeklindeki rivayetler ön plâna çıkmaktadır. Bu makalede, Osman b. Maz'ûn'un vefat tarihi ile ilgili rivayetler bağlamında onun Bakî Mezarlığı'na ilk defnedilen kişi olup olmadığı konusu ele alınmaktadır. Bu makalede ele alınacak rivayetler çerçevesinde ortaya konulacak bilgiler, Bakî Mezarlığı'nın teşekkül tarihine ışık tutmuş olacaktır. Bakî Mezarlığı'nın teessüsü ve ilk defnedilenlerle ilgili rivayetlerin müstakil olarak analiz edilmemiş olması bakımından konu önem arz etmektedir. Makalede geniş bir literatür taraması yapılmak suretiyle elde edilen malzeme analiz edilmiş ve rivayetlerle ilgili sorunlara işaret edilmiştir. Ayrıca rivayetlerde karşılaşılan farklılıkların, nesî usulüne göre düzenlenmiş veya düzenlenmemiş takvimlerden kaynaklanmış olup olamayacağı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslam Tarihi, Medine, Bakî Mezarlığı, Osman b. Maz'ûn, Defin.

Abstract

In a year after the Prophet's migration to Madinah, the Masjid Al-Nabawî was built and during that time, the al-Baqî' Cemetery was also built. There are different narratives about who was the first companion buried in the al-Baqî' Cemetery, which is also known as Baqî' al-Gharqad, Jannat al-Baqî'. There are some different narratives which tells us about who was the first companion buried to the Cemetery whether Es'ad ibn Zurârah from Ensâr or Uthmân ibn Maz'ûn from Muhâjir. This article deals with the issue whether Uthmân ibn Maz'ûn was the first buried person in al-Baqî' Cemetery or not, in the context of narrations related to his death date. The information which will be dis-

* Bu makale Prof.Dr. Levent Öztürk danışmanlığında sürdürülmekte olan "Hz. Peygamber Döneminde Bakî Mezarlığı'nın Oluşumu ve Gelişimi" başlıklı Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.

cussed in this article in the context of narrations, will shed light on the establishment date of the al-Baqī' Cemetery. The issue is also important in terms of the narrations about evaluation of the al-Baqī' Cemetery and related to the first burials which have not been analysed separately. In the article, the material obtained by conducting a large literature review was criticized and problems related to narrations were pointed out. In addition, it has been tried to be determined whether the differences we encounter in narrations can be caused by calendars arranged or not arranged according to the formal method or to nasī method.

Keywords: Islamic History, Madinah, Baqī' al-Gharqad, Uthmān ibn Maz'ūn, Burial.

Giriş

Hız. Peygamber'in Medine'ye hicreti kentini sadece manevî yapısını değil aynı zamanda maddî yapısını da etkilemiştir. Onun gelişiyile birlikte şehrin ana yapısına birçok yeni unsur ilave olmuştur. Bunlardan Mescid-i Nebevî belki de en önemli unsur kabul edilmelidir. Onun inşası sırasında teessüs ettiği anlaşılan Bakī' Mezarlığı da diğer bir önemli unsurdur.

Hız. Peygamber ile birlikte Medine'de yaşayan sahâbilerin vefat tarihleri hakkında farklı bilgiler sunan rivayetler bulunmaktadır. Bu yüzden Bakī' Mezarlığı'na hangi sıra ile defnedildikleri hakkında da farklı nakiller karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birisi de Osman b. Maz'ūn'un vefat, dolayısıyla defin tarihiyle ilgilidir. Bazı rivayetlerde onun Bakī' Mezarlığı'na defnedilen ilk kişi, bazılarında ise muhacirlerden defnedilen ilk kişi olduğu ifade edilmektedir. Bu hususun berraklaşması, onun hayatına dair bir bilginin netleşmesi yanında Bakī' Mezarlığı'nın kuruluş yılının tespiti, ilk defnedilenlerin kimliği meselesi ve Bakī' Mezarlığı'na defnedilen sahâbilerin vefat sıralarının açıklığa kavuşması bakımından da önem arz etmektedir. Bu makalede Osman b. Maz'ūn'un vefat tarihi ile ilgili rivayetler ele alınarak onun Bakī' Mezarlığı'na defnedildiği tarih ve sıra, açıklığa kavuşturulmaya çalışılacaktır.

1. Osman b. Maz'ûn'un Vefat Tarihi

Osman b. Maz'ûn, Kureyş kabilesinin Benû Cumah koluna mensup olup¹ künyesi Ebû's-Sâib'dir.² Daha çok ismiyle meşhurdur.³ Nesebi, Osman b. Maz'ûn b. Habîb el-Cumahî olarak kayıtlarda yer alır.⁴ Osman b. Maz'ûn, Hz. Peygamber ile görüştüğten sonra İslâmiyet'i kabul etmiş⁵ ve ilk grupla birlikte Habeşistan Hicreti'ne katılmıştır.⁶ O daha sonra Mekke'ye dönmüş ve Medine'ye hicret etmiştir.⁷

Rivayetlerin ekseriyetinde açık bir şekilde ifade edildiği üzere Osman b. Maz'ûn hicretin ikinci senesi Zilhicce ayında vefat etmiştir.⁸ Bu, önemli bir rivayet veya bir tespittir. Bunun rivayet olduğunu ileri sürecek olursak ilk

- ¹ Ebû Abdullah İbn İshâk, *es-Sîre (Kitâbü's-siyer ve'l-meğâzi)*, nşr. Süheyl Zekkâr (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1398/1978), 177, 223, 225; Ebû Nu'aym el-İsbehânî, *Ma'rifetü's-sahâbe*, nşr. Âdil b. Yûsuf el-Azzâzî (Riyâd: Dâru'l-Vatan, 1419/1998), 4/1956.
- ² Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, nşr. Muhammed Abdülkâdir Atâ (Beyrut: 1410/1990), 3/300; Ebû Bekir İbn Ebû Hayseme, *et-Târîhu'l-kebir*, nşr. Salâh b. Feth (Kahire: el-Fârûku'l-Hadîse, 1427/2006), 1/360.
- ³ İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fî temyîzi's-sahâbe*, nşr. Âdil Ahmed Abdulmevcûd - Ali Muhammed Mu'avvad (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1415/1994), 7/140.
- ⁴ İbn İshâk, *es-Sîre*, 177; Ebû Muhammed İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, nşr. Mustafâ es-Sakkâ v.dğr. (Mısır: Mektebetü Mustafâ el-Bâbî'l-Halebî, 1375/1955), 1/367; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, nşr. Muhammed Abdülkâdir Atâ, 3/300; Ya'kûb b. Süfyân el-Fesevî, *el-Ma'rife ve't-târîh*, nşr. Ekrem Diyâ el-Umerî (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1401/1981), 1/272; Ebû'l-Hasan el-Belâzürî, *Ensâbü'l-eşrâf*, nşr. Süheyl Zekkâr - Riyâd ez-Ziriklî (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1417/1996), 1/212.
- ⁵ İbn İshâk, *es-Sîre*, 143.
- ⁶ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 1/327; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, nşr. Muhammed Abdülkâdir Atâ, 3/301; Ebû Nu'aym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, 4/1954; Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *Delâ'ilü'n-nübüve*, nşr. Abdülmutî Kal'acî (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1408/1988), 2/370; Levent Öztürk, *İlk Hicret Habeşistan*, (İstanbul: Siyer Yayınları, 2015), 73.
- ⁷ Belâzürî, *Ensâbü'l-eşrâf*, 1/212; Öztürk, *İlk Hicret Habeşistan*, 122-124.
- ⁸ Belâzürî, *Ensâbü'l-eşrâf*, 1/212; Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Târîhu'r-rüsûl ve'l-mülûk* (Beyrut: Dâru't-Türâs, 1387/1967), 2/485; Ebû'l-Kâsım el-Begavî, *Mu'cemü's-sahâbe*, nşr. Muhammed el-Emîn b. Muhammed el-Cekenî (Kuveyt: Mektebetü Dâri'l-Beyân, 1421/2000), 4/342; Ebû Hâtım İbn Hibbân, *es-Sikât*, nşr. Şerefü'd-Din Ahmed (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1395/1975), 1/212; Ebû Süleymân er-Rab'î, *Târîhu mevlidü'l-ulemâ ve vefeyâtihim*, nşr. Abdullah Ahmed Süleymân el-Hamd (Riyâd: Dâru'l-Âsime, 1410/1989), 1/69; İbn Abdülberr en-Nemerî, *el-İstî'âb fî ma'rifetü'l-ashâb*, nşr. Ali Muhammed el-Becavî (Beyrut: Dâru'l-Cil, 1413/1992), 3/1054; Ebû Nu'aym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, 4/1954; İzzeddin İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe fî ma'rifetü's-sahâbe*, nşr. Âdil Ahmed er-Rufâ'î (Beyrut: Dâru İhyâ'î't-Türâsî'l-Arabî, 1996), 3/621; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 7/111; Ebû'l-Hasen es-Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ bi ahbârî dâri'l-Mustafâ*, nşr. Hâlid Abdulgani Mahfûz (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1419/1998), 1/216; Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî, *el-Mevâhibü'l-ledünniyye bi'l-menhi'l-Muhammediyye* (Kahire: el-Mektebetü't-Tevfikîyye, t.s.), 1/234; Burhâneddin el-Halebî, *İnsânü'l-uyûn fî sîretü'l-emîni'l-Me'mûn*, (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1427/2006), 1/274.

olarak Belâzürî tarafından kaynak zikredilmeksizin sunulduğu belirtilmelidir. Ancak bunun Belâzürî'nin kendi tespiti veya tercihi olma ihtimali de bulunmaktadır. Ancak bu husus da netlik kazanmamaktadır. Aynı bilgiye işaret eden diğer kaynakların da Belâzürî veya bir başka kaynaktan alıntı yapıp yapmadığı hakkında şu anki bilgilerimiz çerçevesinde bir şey söylemek mümkün görünmemektedir. Kaynaklarda yer alan bu tarih, nesî uygulanmış takvim esas alınarak zikredilmiş ise miladî olarak Mayıs/Haziran 624'e, normal hicrî takvim esas alınarak zikredilmiş ise Şevvâl'e yani Mart/Nisan 624'e denk gelmektedir. Eğer rivayetin normal hicrî takvim esas alınarak sunulduğunu farz edecek olursak hicrî ikinci yılın Zilhicce ayı nesî yapılmış takvimde üçüncü senenin Safer ayına (Temmuz/Ağustos 624) denk düşmektedir. Bu hususta Mehmet Apaydın tarafından hazırlanmış olan Hz. Peygamber dönemi nesî uygulanan takvim ile normal hicrî takvime ait karşılaştırmalı listeye ve nesî uygulaması hakkında verilen bilgilere bakılabilir.⁹

Kaynaklarda, Osman b. Maz'ûn'un vefat tarihi ile ilgili farklı bilgiler de yer almaktadır. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür: Bedir Gazvesi'nden sonra,¹⁰ hicretin 30. ayında Şaban ayının başında,¹¹ Hz. Peygamber Hafsa ile evlenmeden önce,¹² Bedir Gazvesi'nden sonra Uhud Gazvesi'nden önce,¹³ Hz. Peygamber henüz Medine'ye gelmeden önce¹⁴ yâhut Hz. Peygamber Medine'ye geldikten 6 veya 22 ay sonra.¹⁵ Bu bilgilerin yanı sıra bir kısım rivayet-

⁹ Mehmet Apaydın, *Siyer Kronolojisi*, (İstanbul: Kuramer Yayınları 2018), 62. Nesî uygulanan ayların tespiti ve takvime yerleştirilmesi hakkında bk. Apaydın, *Siyer Kronolojisi*, 58-62.

¹⁰ Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâ'il el-Buhârî, *et-Târîhü'l-evsat*, nşr. Mahmûd İbrahim Zâyed (Kahire: Mektebetü Dâri't-Türâs, 1397/1977), 1/20; Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc, *el-Künâ ve'l-esmâ*, nşr. Abdurrahîm Muhammed Ahmed el-Kaşkarî (Medine: İmâdetü'l-Bahsi'l-İlmî, 1404/1984), 1/406; İbn Seyyidünnâs el-Ya'merî, *Uyûnü'l-eser fi fününi'l-meğâzî ve's-şemâil ve's-siyer*, nşr. İbrâhîm Muhammed Ramadân (Beyrut: Dârul-Kalem, 1414/1993), II, 352; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 7/111.

¹¹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, nşr. Muhammed Abdülkâdir Atâ, 3/303; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, 3/1053; Muhammed b. İshâk el-Hârizmî, *İsâretü't-terğîb ve't-teşvîk ilâ'l-mesâcidi's-selâse ve'l-beyti'l-atîk*, nşr. Mustafâ Muhammed ez-Zehabî (Suudi Arabistan: Mektebetü Nizâr Mustafâ el-Bâz, 1418/1997), 1/350; Bürrî, *el-Cevhere*, 1/103; Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ ve'l-lügât*, 1/326.

¹² İbn Hacer, *el-İsâbe*, 5/418. Hz. Peygamber, Hafsa ile hicretin 30. ayında Uhud Gazvesi'nden iki ay önce, Şaban ayında evlenmiştir (18 Kâsım-16 Aralık 624). Bk. Apaydın, *Siyer Kronolojisi*, 436.

¹³ Ebü Muhammed İbn Kuteybe ed-Dineverî, *el-Ma'ârif*, nşr. Servet Ukkâşe (Kahire: el-Heyetü'l-Misriyyetü'l-Âmme, 1413/1992), 422.

¹⁴ Ebü Abdullah Muhammed b. İsmâ'il el-Buhârî, *et-Târîhü'l-kebîr*, nşr. Hey'et (Haydarâbad: Dâiratü'l-Ma'ârifü'l-Osmâniyye), 6/210.

¹⁵ İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, 3/1054.

lerde sadece Hz. Peygamber zamanında vefat ettiği zikredilmekte ancak tam bir tarih verilmemektedir.¹⁶

İbn Kuteybe (öl. 279/890), *el-Ma'ârif* adlı eserinde Osman b. Maz'ûn'un Bedir Gazvesi'nden (17 Ramazan 2/13 Ocak 624) sonra Uhud Gazvesi'nden (11 Şevvâl 3/26 Ocak 625) önce Medine'de vefat ettiğini zikretmektedir.¹⁷ İbn Kuteybe'nin ifadelerinden ise Osman b. Maz'ûn'un yaklaşık olarak hicretin ikinci senesi 17 Ramazan ile üçüncü senesi 11 Şevvâl arasında bir günde (13 Ocak 624-26 Ocak 625) vefat ettiği anlaşılmaktadır.

Yukarıdaki bilgilerden ayrı olarak bazı müelliflerin oldukça farklı bir tarih verdikleri de görülmektedir. Mesela İbn Sa'd (öl. 230/845) *et-Tabakât* adlı eserinde Osman b. Maz'ûn'un Bedir'e katıldıktan sonra hicretin 30. ayının başında Şaban ayında vefat ettiğini zikreder.¹⁸ Bu bilgiye de yer veren İbn Abdülberr görünen o ki, isim vermeksizin İbn Sa'd'ın, Osman b. Maz'ûn'un hicretten 30 ay sonra vefat ettiği rivayetini nakletmiş görünmektedir. Ancak biraz sonra ele alınacağı üzere o, bu rivayeti zayıf bulmaktadır. Bu tarih, nesî uygulanmış takvimde hicreti Rebülevvel ayından başlatırsak üçüncü yıl Şaban ayına, hicreti Muharrem ayından başlatırsak yine üçüncü yılın Cemâziyelâhir ayına denk gelmektedir (Kasım/ Aralık 624-Ocak/Şubat 625).¹⁹

İbn Abdülberr, yukarıda zikri geçen rivayetlerin büyük bir kısmına eserinde yer vermektedir. Bu yüzden onun sunduğu bilgiler üzerinden konuyu ele almak yerinde olacaktır. İbn Abdülberr (öl. 463/1071), Osman b. Maz'ûn'un hicrî ikinci yılda vefat ettiğini zikretmiş, Hz. Peygamber Medine'ye geldikten 6, 22 veya 30 ay sonra vefat ettiği şeklindeki nakilleri zayıf bulmuştur.²⁰ İbn Abdülberr'in Osman b. Maz'ûn'un hem hicrî ikinci yılda vefat ettiğini söylemesi hem de 22. ayda vefat ettiği görüşünü zayıf bulması anlaşılması zor bir durumdur. İbn Abdülberr'in bu iki cümlesini, yani "Hicrî

¹⁶ İbn Ebî Hayseme, *et-Târîhu'l-kebîr*, 1/360; Begavî, *Mu'cemü's-sahâbe*, 4/338; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 3/260; Ebû Abdullah İbn Mende, *Fethü'l-elbâb fi'l-künâ ve'l-elkâb*, nşr. Ebû Kuteybe Nazzâr Muhammed el-Fâriyâbî (Riyad: Mektebetu'l-Kevser, 1417/1996), 408; Kıvâmü's-Sünne İsmail b. Muhammed el-İsbahânî et-Teymî, *Siyerü's-selefi's-sâlihîn*, nşr. Kerem b. Hilmî b. Ferhât b. Ahmed (Riyad: Dâru'r-Râye), 551.

¹⁷ İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif*, 422.

¹⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, nşr. Muhammed Abdülkâdir Atâ, 3/303.

¹⁹ İbn Abdülberr, *el-İstî'âb*, 3/1053; Apaydın, *Siyer Kronolojisi*, 62.

²⁰ İbn Abdülberr, *el-İstî'âb*, 3/1053-1054.

ikinci yılda vefat etti.” şeklindeki cümlesi ile 22. ayda vefat etti görüşünü zayıf bulan cümlesini bir arada düşündüğümüzde aslında birinci cümlesi ile ikinci cümlesi arasında belirgin bir fark olmadığı ve Osman b. Maz’ûn’un her iki rivayete göre de hicretin ikinci senesinde vefat ettiği ortaya çıkmaktadır. İbn Abdülberr’in birinci cümlesinden Osman b. Maz’ûn’un hicrî ikinci yılın herhangi bir ayında vefat etmiş olduğu anlaşılmaktadır. İkinci cümlesine gelince hicreti Rebîülevvel ayından başlatır ve nesî uygulanmış takvimi esas alırsak 22 ay sonrası Zilhicce ayına, hicreti Muharrem ayından başlatırsak 22 ay sonrası Şevvâl ayına denk gelmektedir. Şayet normal hicrî takvim esas alınarak hicret Rebîülevvel ayından başlatılırsa 22. ay yine ikinci yılın Zilhicce ayına denk gelmekte, hicret Muharrem ayından başlatılınca ikinci senenin Şevvâl ayına denk gelmektedir. Apaydın tarafından hazırlanan listede hicrî beşinci yıla kadar nesî görünmediği için tarihler birbiri ile örtüşmektedir. İbn Abdülberr’in rivayetinde yer alan ikinci yılda vefat ettiği şeklindeki nakli ön plana alacak olursak aslında zayıf olarak verdiği 22 ay sonrasında vefat ettiği şeklindeki aktarımın da ikinci yıla tekabül ettiği görülecektir. İbn Abdülberr, Osman b. Maz’ûn’un hicretten 22 ay sonra vefat ettiği yönündeki görüşü zayıf bulduğuna ve bu ay Zilhicce’ye tekabül ettiğine göre o, Osman b. Maz’ûn’un daha erken bir zamanda vefat ettiğini savunuyor olmalıdır. Muhtemelen o, normal hicrî takvimi esas alarak hicreti Muharrem ayından başlatmış olmalıdır. Bu durumda 22. ay Şevvâl’e denk gelmektedir. Onun ikinci yıla kast ettiği muhtemelen bu ay olmalıdır (Mart/Nisan 624).

Yukarıda da zikrettiğimiz üzere İbn Abdülberr, Osman b. Maz’ûn’un hicretin ikinci senesinde vefat ettiğini vurgulamaktadır. İbn Abdülberr, yukarıda verdiğimiz bilgilere ilave olarak Osman b. Maz’ûn’un Hz. Peygamber Medine’ye geldikten 6 ay sonra vefat ettiğini bildiren zayıf bir görüşe daha yer vermekte ve bu bilginin Osman b. Maz’ûn’un Hz. Peygamber’in Bedir Gazvesi’nden döndükten 6 ay sonra vefat etmiş olması şeklinde anlaşılması gerektiğini ifade etmektedir.²¹ Dolayısıyla İbn Abdülberr’in bu yaklaşımından Osman b. Maz’ûn’un Bedir’den 6 ay sonrası olan hicrî üçüncü yılın başında Safer ayında vefat ettiği ve nesî yapılan takvimi esas aldığı anlaşılmaktadır. Bu durumda normal takvimde bu ay ikinci senenin Zilhicce ayına denk gelmekte ve genel rivayet ile uyum sağlamaktadır. Muhtemelen İbn Abdülberr rivayetler-

²¹ İbn Abdülberr, *el-İstî’âb*, 3/1054.

de yer alan bilgileri tarihlendirmeye çalışırken bu zorluğu yaşamaktadır. Onun nesî uygulanan takvimi esas aldığı düşünülürse Osman'ın vefat tarihi üçüncü yıla kalmış olacaktır, ancak bu da onun yukarıda verdiğimiz ikinci yılda vefat ettiği görüşüyle çelişmektedir.

Bu arada genel kanaatin aksine Buhârî (öl. 256/870) *et-Târîhu'l-kebir* adlı eserinde Osman b. Maz'ûn'un Hz. Peygamber Medine'ye gelmeden önce vefat ettiğini zikretmektedir.²² Ancak Buhârî *Târîhu'l-kebir*'in muhtasarı olduğu anlaşılan *Târîhu'l-evsat* adlı eserinde ise Osman b. Maz'ûn'un Bedir Gazvesi'nden sonra vefat ettiğini ifade etmektedir.²³ Bu iki bilgi arasında bir hayli zaman farkı bulunmaktadır. Muhtemelen *Târîhu'l-kebir*'de yer alan Osman b. Maz'ûn'un Hz. Peygamber Medine'ye gelmeden önce vefat ettiği şeklindeki rivayet eksik bir aktarımın veyahut bir istinsah hatasının ürünü olmalıdır.²⁴

Kaynakların bir kısmında Osman b. Maz'ûn'un Medine'de vefat eden ilk muhacir olduğu yer almaktadır.²⁵ Medine'de ölen ilk Muhacir olduğu hususunda İbn Şebbe (öl. 262/876) ve Bürrî (öl. 645/1247) gibi âlimler ittifak etmişlerdir. Bu rivayetlerin yanı sıra bazı kaynaklar hicretten sonra Medine'de Ensar dâhil vefat eden ilk Müslümanın Osman b. Maz'ûn olduğunu söyler;²⁶ ancak bunun doğru olmaması gerekir. Zira Ensar'dan Medine'de vefat eden ve Bakî' Mezarlığı'na defnedilen ilk kişi Es'ad b. Zürrâre olup²⁷ bu bahis aşağıda ele alınacaktır.

Rivayetlerin ekseriyetinde açık bir şekilde ifade edildiği üzere Es'ad b. Zürrâre, Mescid-i Nebevî'nin inşasının devam ettiği süreçte, hicretin birinci

²² Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, 6/210.

²³ Buhârî, *et-Târîhu'l-evsat*, 1/20; Cemal Ağırman, "et-Târîhu'l-kebir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40/89-90.

²⁴ *et-Târîhu'l-kebir*'de yer alan farklı bilgilerle ilgili bazı örnekler için bk. Yusuf Ziya Keskin, "Buhârî'nin et-Târîhu'l-kebir'ine Yönelik Tenkitler", *Marife*, 2/3, (2003), 103-120.

²⁵ Ebû Zeyd Ömer b. Şebbe, *Târîhu'l-Medîne*, nşr. Fehîm Muhammed Şeltût (Cidde: 1399/1979), 1/101; Muhammed b. Ebû Bekr el-Bürrî, *el-Cevhere fî nesebi'n-nebi ve ashâbilü'l-aşere*, nşr. Muhammed et-Tüncî (Riyad: Dâru'r-Rifâ'î, 1403/1983), 1/103; Ebü'l-Mekârim İbnü'l-Âkûlî, *er-Rasf lima ruviye ani'n-nebi mine'l fi'li ve'l-vasf* (Beirut: Mü'essesetü'r-Risâle, 1414/1994), 1/343; Sibt b. el-Acemî, *Künûzu'z-zehbe fî târihi Haleb* (Haleb: Dâru'l-Kalem, 1417/1996), 2/62; İbn Hacer el-Heytemî, *Eşrefü'l-vesâ'il ilâ fehmi's-şemâ'il*, nşr. Ahmed b. Ferid el-Mezîdî (Beirut: 1419/1998), 460.

²⁶ İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif*, 422; Muhammed b. Ömer Bahraku'l-Yemenî, *Hadâiku'l-enwâr ve metâli'u'l-esrâr fî sîreti'n-nebiyyi'l-muhtâr*, nşr. Muhammed Gassân Nasûh Azkûl (Cidde: Dâru'l-Minhâc, 1419), 255.

²⁷ İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medîne*, 1/96; Begavî, *Mu'cemü's-sahâbe*, 1/251.

senesi Şevvâl ayında vefat etmiştir.²⁸ Kaynaklarda Es'ad b. Zürâre'nin vefat tarihi ile ilgili farklı bilgiler de söz konusudur. Rivayetlerin bir kısmında Es'ad'ın Bedir Gazvesi'nden önce vefat ettiği aktarılmaktadır.²⁹ Bir kısım rivayetlerde ise Es'ad'ın Külsûm b. Hidm'den kısa bir süre sonra³⁰ veya Hz. Peygamber Medine'ye gelmeden evvel vefat ettiği rivayet edilmektedir.³¹ Bu rivayetlerin yanı sıra onun hicretten sonra Hz. Peygamber'in ashabından ilk vefat eden kişi olduğu da vurgulanmaktadır.³² Ahmed b. Hanbel (öl. 241/856) ise onun hicretin birinci senesi Şevvâl ayında vefat ettiğini söylemiş, Hz. Peygamber Medine'ye gelmeden önce vefat ettiği yönünde de bir görüş olduğunu, ancak birinci görüşün daha güçlü bir rivayet olduğunu belirtmiştir.³³ Dolayısıyla Es'ad b. Zürâre'nin Osman b. Maz'ûn'dan önce vefat ettiği şeklindeki bilgi daha yaygın bir görüştür.

Yukarıda dikkatleri çekmiş olacağı üzere rivayetlerin bir kısmında Osman b. Maz'ûn'un vefat tarihi yıl olarak verilirken vefat ettiği ay da zikredilmiştir. Osman b. Maz'ûn'un vefatıyla ilgili verilen tarihlendirmelerde ay olarak genellikle Zilhicce'nin,³⁴ rivayetlerin bir kısmında ise Şaban ayının zikredildiği görülmektedir.³⁵ Vefat ayını Zilhicce olarak verenlerin genel itibarıyla vefat

²⁸ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 1/457; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, nşr. Muhammed Abdülkâdir Atâ, 3/459; Halife b. Hayyât, *Târîhu Halîfe b. Hayyât*, nşr. Ekrem Diyâ el-Umerî (Beyrut: Mü'essesetü'r-Risâle, 1397/1977), 56; İbn Ebî Hayseme, *et-Târîhu'l-kebir*, 2/679; Belâzürî, *Ensâbü'l-eşrâf*, 1/243; Taberî, *et-Târîh*, 2/397; Ali b. Hüseyin el-Mes'ûdî, *et-Tenbih ve'l-işrâf*, nşr. Abdullah İbrâhîm es-Sâvî (Kahire: Dârü's-Sâvî, t.s.), 1/201; İbn Hibbân el-Büstî, *es-Sîretü'n-Nebeviyye ve Ahbâru'l-Hulefâ*, nşr. Aziz Bey v.dğr. (Beyrut: el-Kütübü's-Sekâfiyye, 1417/1996), 1/144; a.mlf., *Sikât*, I, 2; Ebû Süleymân er-Rab'î, *Târîhu mevlidi'l-ulemâ ve vefeyâtihim*, 1/63; Ebû Nu'aym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, 1/280; İbn Mende el-İsbehânî, *el-Müstahrec min küttübü'n-nâs li't-tezkireti ve'l-mustatrafî min ahvâli'r-ricâli li'l-ma'rife*, nşr. Âmir Hasen Sabrî et-Temîmî (b.y.: t.s.), 1/92; Ebû'l-Kâsım es-Süheylî, *er-Ravd'ül-ünüf fi şerhi's-sîreti'n-nebeviyye*, nşr. Umar Abdüsselâm es-Selâmî (Beyrut: Dâru İhyâ'it-Türâsi'l-Arabî, 1421/2000), 4/90; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, 205; İbn Seyyidünnâs, *Uyûnü'l-eser*, 2/352.

²⁹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 1/457; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, nşr. Muhammed Abdülkâdir Atâ, 3/459; Begavî, *Mu'cemü's-sahâbe*, 1/249, 250; Ebû Nu'aym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, 1/280; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, 1/111.

³⁰ İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif*, 152; Taberî, *et-Tarih*, 2/397;

³¹ Halife b. Hayyât, *Tabakâtü Halîfe b. Hayyât*, nşr. Süheyl Zekkâr (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1414/1993), 159.

³² Begavî, *Mu'cemü's-sahâbe*, 1/251; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 1/209.

³³ Ahmed b. Hanbel, *el-Elâmü ve'l-künâ*, 2/5; İbn Abdülberr, *el-İstî'âb*, 4/163; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, 6/14.

³⁴ Belâzürî, *Ensâbü'l-eşrâf*, 1/212; Taberî, *et-Târîh*, 2/485; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 1/212; Ebû Süleyman er-Rab'î, *Târîhu mevlidi'l-ulemâ ve vefeyâtihim*, 1/69; Halebî, *İnsânü'l-uyûn*, 1/274.

³⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, nşr. Muhammed Abdülkâdir Atâ, 3/303; Hârizmî, *İsâretü't-terğîb ve't-teşvîk*, 1/350; Bürri, *el-Cevhere*, 1/103; Ebû Zekeriyâ en-Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ' ve'l-lügât*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmîyye), 1/326.

tarihini hicretin ikinci senesi olarak kabul edenler tarafından aktarıldığı, Şaban ayını verenlerin ise vefat tarihini ertesi yıl hicretin 30. ayı, yani hicretin üçüncü senesi olarak kabul edenler tarafından zikredildiği dikkatleri çekmektedir.

Modern araştırmacılardan Apaydın, *Siyer Kronolojisi* adlı eserinde Osman b. Maz'ûn'un vefat tarihi ile ilgili üç görüşe yer vermektedir. Bunlardan birisi Osman b. Maz'ûn'un hicretin 30. ayında Şaban ayında vefat ettiği'dir. Diğeri ise Hz. Peygamber'in Osman b. Maz'ûn'un vefatından önce Hz. Âişe ile evli olduğu dolayısıyla Osman'ın, hicretin ikinci senesi Şevvâl ayından sonra vefat etmiş olduğudur. Sonuncusu ise Hafsa'nın Hz. Peygamber ile evlenmeden önceki kocası Huneys b. Huzâfe'nin Osman b. Maz'ûn'un yanına Bakî Mezarlığı'na defnedilmiş olmasıdır. Müellif, Hz. Peygamber ile Hafsa'nın hicretin üçüncü senesi Şaban ayında aile hayatına başladığını belirterek, Huneys'in hicretin 25. ayı Rebülevvel ayında öldüğünü ve Osman b. Maz'ûn'un yanına defnedildiğini söyler. Buna bağlı olarak Apaydın, Osman'ın hicretin 30. ayı Şaban ayında vefat ettiği görüşü ile Hz. Peygamber'in Hafsa ile hicretin 30. ayı Şaban ayında aile hayatına başlaması ile ilgili rivayetin çeliştiğini söyler. Çünkü bu durumda Huneys'in Osman'ın yanına defnedildiği bilgisinde bir çelişki ortaya çıkmaktadır. Ona göre bu durumda ya Osman b. Maz'ûn'un Huneys'den önce ölmüş olması ya da Bakî Mezarlığı'na ilk defnedilen kişinin Osman değil Huneys olması gerekmektedir. Apaydın bu çelişkinin ortadan kaldırılması için başka bilgilere ihtiyaç duyulduğuna dikkat çekmekte ve Osman b. Maz'ûn'un vefatı hakkındaki bilgilerin tam olarak teyit edilemediğini söylemektedir.³⁶

Apaydın'ın sunduğu delillere baktığımızda Osman b. Maz'ûn ile ilgili sadece İbn Sa'd'da yer alan bir rivayeti dikkate aldığını, kaynaklarda bulunan diğer bazı rivayetleri ise mutlak bir tarih içermedikleri için değerlendirmeye almadığını söyleyebiliriz. Bu hususta şu noktaya değinmek yeterli olacaktır. Anlayabildiğimiz kadarıyla Osman b. Maz'ûn'un hicretin 22. ayı olan Zilhicce ayında vefat ettiği şeklindeki rivayet daha doğru görünmektedir. Apaydın'ın yukarıda da zikrettiğimiz üzere Hz. Peygamber ile Âişe'nin evliliğini delil olarak göstermesi bizim iddiamızı da güçlendirmektedir. Nitekim bu evlilik

³⁶ Apaydın, *Siyer Kronolojisi*, 452.

ikinci senenin Şevvâl ayından önce gerçekleşmiş ve Osman b. Maz'ûn bu tarihten sonra vefat etmiş ise 22. ay olan Zilhicce ayının daha isabetli bir tespit olduğu görülecektir. Bu durumda Apaydın'ın çelişki olarak sunduğu problem de ortadan kalkmaktadır. Zira Hicretin 22. ayında Zilhicce'de vefat eden Osman b. Maz'ûn'un yanına hicretin üçüncü senesi Rebîülevvel ayında, yani hicretin 25. ayında vefat etmiş olan Huneyys b. Huzâfe defnedilmiş olacağı için çelişki de ortadan kalkmış görünmektedir.

2. Bakî' Mezarlığı'na Defnedilen İlk Kişi Olup Olmadığı Hususu

Kaynaklarda Osman b. Maz'ûn'un Bakî' Mezarlığı'na defnedildiği açıkça zikredilmiştir.³⁷ Bu hususta herhangi bir tartışma yoktur. Ancak Bakî' Mezarlığı'na defnedilme sırası ile ilgili farklı rivayetler söz konusudur. Rivayetlerin ekseriyetinde Osman b. Maz'ûn'un Muhacirlerden Bakî' Mezarlığı'na defnedilen ilk kişi olduğu zikredilmektedir.³⁸ Bir kısım rivayetlerde ise onun için Ensar veya Muhacir ayrımı yapılmadan Bakî' Mezarlığı'na defnedilenlerin ilki olduğu zikredilmektedir.³⁹ Bu konunun çözüme kavuşturulması için yukarıda zikrettiğimiz Es'ad b. Zürâre ile ilgili bilgilere yeniden dönmemiz gerekecektir.

³⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, nşr. Muhammed Abdülkâdir Atâ, 1/113; İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, nşr. Muhammed Avvâme (Cidde: Dâru'l-Kible, t.s.), 19/567; Taberî, *et-Târîh*, 2/485; Kıvâmüssünne et-Teymî, *Siyeru's-selefi's-sâlihîn*, 551.

³⁸ Belâzürî, *Ensâbü'l-eşraf*, 1/212; İbn Ebi Hayseme, *et-Târîhu'l-kebir*, 3/389; Ebû Ubeydullah el-Merzûbânî, *Mu'cemu's-şu'arâ*, nşr. F. Krenkow (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1402/1982), 254; İbn Abdülberr, *el-İstî'âb*, 1/81; Ebû Ubeyd el-Bekrî, *Mu'cem me'sta'cem min esmâ'l-bilâdi ve'l-mevâdi'*, (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1403/1983), 1/265; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/382; Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ*, 1/210; Halebî, *İnsânü'l-uyûn*, 1/274.

³⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, nşr. Muhammed Abdülkâdir Atâ, 1/113; Hârizmî, *İsâretü't-terğîb ve't-teşvîk*, 1/350; İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, 19/567; Ebû Nu'aym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, 4/1954; İbn Abdülberr, *el-İstî'âb*, 3/1054; Ebû'l-Kâsım İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk*, nşr. Amr b. Gurâme el-Umrevî (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1415/1995), 54/417; Ebû'l-Hasen el-Herevî, *el-İşârât ilâ ma'rifeti'z-ziyârât* (Kâhire: Mektebetü's-Sekâfeti'd-Dîniyye, 1423), 18; Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân* (Beyrut: Dâru Sâdir, 1995), 4/471; Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ ve'l-lügât*, 1/326; Ebû Abdillâh ez-Zehabî, *Siyerü a'lâmi'n-nübelâ*, nşr. Şu'ayb el-Arnaût (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1405/1985), 1/154; Ebû't-Tâhir, el-Firûzâbâdî, *el-Megânimü'l-metâbe fi me'âlimi tâbe*, nşr. Heyet (Merkezü Buhûs ve Dirâsât, Medine 1423/2002), 1/459; İbn Nâsruddîn ed-Dimaşkî, *Câmi'u'l-âsâr fi's-siyer ve mevlidü'l-muhtar*, nşr. Ebû Ya'kûb Neş'et Kemâl (Kâhire: Dâru'l-Felâh, 1431/2010), 7/212; Sibt b. el-Acemî, *Künûzu'z-zehab fi târihi Haleb*, 2/62.

Es'ad b. Zûrâre'nin de Bakî Mezarlığı'na defnedildiği ile ilgili herhangi bir tartışma yoktur.⁴⁰ Ancak Müslümanlardan Bakî Mezarlığı'na defnedilen ilk kişi olması hususunda kaynaklarda bir takım tartışmalara rastlanmaktadır. Bir kısım rivayetlerde onun ahabdan Medine'de Bakî Mezarlığı'na defnedilen ilk kişi olduğu yer almaktadır.⁴¹ Müellifler, Es'ad'ın Bakî Mezarlığı'na defnedilen ilk kişi olduğu hususunu ifade ederken bu görüşün Ensar tarafından dile getirildiğini özellikle belirtmişlerdir. Ensar'ın görüşünü verdikten sonra Muhacirlerin görüşüne de yer veren bu eserler Bakî Mezarlığı'na defnedilen ilk kişinin Osman b. Maz'ûn olduğunu zikretmiştir.⁴² Bu rivayetlerde Ensar ve Muhacir'in fazilet yarışı ile ilgili birtakım anlatımların ön plana çıktığı görülmektedir. Nitekim İbn Şebbe (öl. 262/876) Vâkıdî'den (öl. 207/823) naklen Medine'de Ensar'dan ilk vefat eden kişinin Es'ad olduğunu ve Bakî Mezarlığı'na defnedildiğini, ondan önce de üzerine cenaze namazı kılınan kimse olmadığını zikretmektedir.⁴³ Buradan da anlaşılacağı üzere Es'ad b. Zûrâre, Bakî Mezarlığı'na defnedilen ilk kişidir.

Rivayet edildiğine göre Osman b. Maz'ûn vefat ettiğinde insanlar Hz. Peygamber'e onu nereye defnedeceklerini sormuşlar, Hz. Peygamber de onun Bakî Mezarlığı'na defnedilmesini istemiştir.⁴⁴ Vâkıdî, onun defnedildiği yerin kendi döneminde Muhammed b. Hanefiyye'nin evine yakın bir yerde olduğunu belirtmiştir.⁴⁵ İbn Sa'd, Osman b. Maz'ûn vefat ettiğinde kendi döneminde Kibâ diye bilinen bölgeye defnedildiğini belirtmektedir.⁴⁶

Kaynaklarda, Hz. Peygamber'in Osman b. Maz'ûn'un defnedildiği yere Ravhâ demesi sebebiyle mezarlığın bu kısmının bu isimle anıldığı yer almaktadır. Anlaşıldığı kadarıyla bu bölgede Hz. Peygamber'in oğlu İbrahim, Os-

⁴⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, nşr. Muhammed Abdülkâdir Atâ, 3/459; Ahmed b. Hanbel, *el-Esâmî ve'l-künâ*, 2/5; Belâzürî, *Ensâbü'l-eşrâf*, 1/243; Ebû Süleymân er-Rab'î, *Târîhu mevlidi'l-ulemâ ve vefeyâtihim*, 1/63; İbn Abdülberr, *el-İstî'âb*, 4/1600; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 1/209.

⁴¹ Begavî, *Mu'cemü's-sahâbe*, 1/251; İbn Hibbân, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/144; Ebû Nu'aym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, 1/280; Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ*, 1/209.

⁴² İbn Sa'd, *et-Tabakât*, nşr. Muhammed Abdülkâdir Atâ, 3/459; İbn Abdülberr, *el-İstî'âb*, 1/81; İbn Nâsiruddîn ed-Dımaşkî, *Câmiü'l-âsâr*, 5/385; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 1/209.

⁴³ İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medîne*, 1/96.

⁴⁴ İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medîne*, 1/101.

⁴⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, nşr. Muhammed Abdülkâdir Atâ, 3/304.

⁴⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, nşr. Muhammed Abdülkâdir Atâ, 1/113.

man b. Maz'ûn ve Es'ad b. Zûrâre'nin kabirleri bulunuyordu.⁴⁷ İbn Şebbe'nin belirttiğine göre, Bakî Mezarlığı'nın sınırları zaman içerisinde Muhammed b. Zeyd'in meşhedi olarak bilinen yerden biraz önce zikri geçen Ravhâ'yı da içine alarak Bakî Mezarlığı'nın sonuna kadar genişlemiştir. Bu genişleyen alana da Ravhâ denilmiştir. İbn Şebbe, Ravhâ bölgesini ikiye ayırarak ilk bölgenin Akîl'in meşhedinden Muhammed b. Zeyd'in meşhedine kadar uzandığını, ikinci bölgenin ise yine Akîl'in meşhedinden Bakî'in sonuna kadar uzandığını açıklamıştır. Semhûdî de (öl. 911/1505) İbn Şebbe'nin verdiği bilgileri teyit etmiş ayrıca bu bilgilere ek olarak birinci Ravhâ'nın daha çok şöhret bulup merkez kabul edildiğini belirtmiştir.⁴⁸

Es'ad b. Zûrâre'nin hicretin birinci senesi Şevvâl ayında, Osman b. Maz'ûn'un ise hicretin ikinci senesi Zilhicce ayında vefat ettiği göz önüne alınacak olursa arada on üç aylık bir zaman dilimi olduğu ortaya çıkacaktır. Bu zaman zarfında Es'ad b. Zûrâre ile Osman b. Maz'ûn arasında Medine'de başka kişiler de vefat etmiştir. Külsûm b. Hidm ve Rukiyye bint Rasûlillah bunlar arasında yer almaktadır. Ancak Ravhâ bölgesinin konumu ve genişliği dikkate alındığında aynı bölgede farklı yerlerde veya birbirine yakın mevkiilerde medfûn olmaları hususunda herhangi bir problem gözükmemektedir.

İbn Seyyidünnâs (öl. 734/1334) *Uyûnü'l-eser* adlı kitabında Bakî mevki'i ile Osman b. Maz'ûn'un vefatı arasında ilişki kurarak Osman'ın vefat etmesinin ardından Bakî'de bulunan garkad ağaçlarının⁴⁹ kesildiğini ve oraya defnedildiğini zikretmektedir. Anlaşıldığı kadarıyla Bakî Mezarlığı'na ilk defnedilen Es'ad b. Zûrâre'nin bulunduğu yerdeki ağaçlar kesilmek suretiyle mekân biraz daha genişletilerek oraya Osman b. Maz'ûn defnedilmiştir. İbn Seyyidünnâs, bu yerin "Bakîu'l-Garkad" olarak isimlendirilmesinin sebebini de bu olaya bağlayarak açıklamaktadır.⁵⁰

⁴⁷ İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medîne*, 1/99; Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ*, 3/83.

⁴⁸ İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medîne*, 1/18; Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ*, 3/83.

⁴⁹ Garkad ağacı *Nitraria* (الفصيلة القديسية) familyasından dikenli bir bitki türüdür. Daha çok tuzlu topraklarda ve düzlüklerde yetişir. Bk. Ahmed Sa'îd Kaşşâs, *en-Nebât fi cibâ'li's-Serât ve'l-Hicâz: Mu'cemü lügavî nebâti musavvar* (Medine: Seravât, 2006), 2/241.

⁵⁰ İbn Seyyidünnâs, *Uyûnü'l-eser*, 1/354; İbn Nâsiruddîn ed-Dımaşkî, *Câmi' u'l-âsâr*, 6/309.

Hız. Peygamber'in Osman b. Maz'ûn'u kendi elbisesi ile kefenlendiği ve cenaze namazını kıldırıldığı rivayet edilmektedir.⁵¹ Ayrıca Hız. Peygamber'in Osman b. Maz'ûn'un defin işlemi tamamlandıktan sonra yerinin belli olması amacıyla başucuna ve ayakucuna taş koyduğu da bilinmektedir.⁵²

Hız. Peygamber'in Osman b. Maz'ûn'dan sonra vefat edenler için "Selefi-miz Osman b. Maz'ûn'un yanına defnedin." dediği kayıtlarda yer almaktadır. Nitekim Hız. Peygamber'in çocukları Rukiyye, Zeynep ve İbrahim için de aynı istekte bulunduğu kayıtlarda görülmektedir.⁵³ Bunun Bakî Mezarlığı'nda Muhacir ve Ensar için belirlenmiş ayrı mezar mekânları anlamına gelip gelmediği hususu ise tartışmaya açık bir konudur.

Sonuç

Hız. Peygamber Medine'ye gelmeden önce vefat eden Müslümanlar da bulunuyordu. Ancak henüz Medine'de bir mezarlık teessüs etmemişti. Medine'nin önemli bir unsuru olan Bakî Mezarlığı, Mescid-i Nebvî'nin inşa edildiği günlerde oluştu. Ensar'dan Es'ad b. Zürrâ'e'nin Mescid'in inşası sırasında vefat etmesi Bakî Mezarlığı'nın vücuda getirilmesini sağladı. Kaynaklarda bu yönde bir vurgu bulunmasına karşın, Medine'de ilk olarak vefat eden ve Bakî

⁵¹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, nşr. Muhammed Abdülkâdir Atâ, 3/301; Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâ'il el-Buhârî, *Sahihü'l-Buhârî*, nşr. Ebû Suhayb el-Keremî (Riyad: Beytü'l-Efkâr, 1998/1419), "Kitabü'l-Cenâiz", 3 (No. 1243); Ebû Abdullah b. Muhammed İbn Mâce, *Sünenü İbn Mâce*, thk. Nasırrüddin el-Elbânî (Riyad: Mektebetü'l-Mearif, t.s.), "Kitabü'l-Cenâiz", 24 (No. 1502); Belâzürî, *Ensâbü'l-eşraf*, 1/212; Begavî, *Mu'cemü's-sahâbe*, 4/340; Ebû'l-Hüseyn İbn Kânî, *Mu'cemü's-sahâbe*, nşr. Salâh b. Sâlim el-Mısrâtî (Medine: Mektebetü'l-Gurebâ'i'l-Eseriyye, 1418/1997), 2/359; Ebû Ahmed İbn Adıyy, *el-Kâmil fi du'afâ'i'r-ricâl*, nşr. Âdil Ahmed Abdülmecûd - Ali Muhammed Mu'avvid (Beyrut: el-Kütübü'l-İlmiyye, 1418/1997), 3/415; Ebû'l-Hasen ed-Dârekutnî, *Sünenü'd-Dârekutnî* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1424/2004), 2/440; Ebû Nu'aym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, 4/1954; Kivâmüssünne et-Teymî, *Siyeru's-selefi's-sâlihîn*, 551.

⁵² İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medîne*, 1/101; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, nşr. Muhammed Abdülkâdir Atâ, 3/303; İbn Mâce, "Kitabü'l-Cenâiz", 42 (No. 1561); Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as es-Sicistânî, *Sünenü Ebî Dâvûd*, nşr. Şuayb el-Arnaût (Dimaşk: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2009), "Kitabü'l-Cenâiz", 5 (No. 3206); Taberî, *et-Târîh*, 2/485; İbn Adıyy, *el-Kâmil*, 7/206; İbn Abdilberr, *el-İstî'âb*, 3/1054; Zeynüddîn İbnü'l-Muvaffak, *Mürşidü'z-züvâr ilâ kubûri'l-ebâr*, (Kâhire: ed-Dâru'l-Mısıriyyeti'l-Lübânîyye, 1415/1995), 1/66; Bürri, *el-Ceohere*, 1/104; Zehebî, *Siyeru lâ'imi'n-nübelâ*, 1/155; İbnü'l-Âkâlî, *er-Rasf*, 1/343; Muhammed b. Yûsuf eş-Şâmî, *Sübülü'l-hüddâ ve'r-reşâd fi sîreti hayri'l-ibâd*, nşr. Âdil Ahmed-Âli Muhammed Mu'avvid (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1414/1993), 8/381.

⁵³ Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *el-Müsned*, nşr. Muhammed b. Abdülmuhsin et-Türkî (Kâhire: Dâru Hecer, 1419/1999), 4/411; Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd, *et-Tabakât*, nşr. Âli Muhammed Ömer (Kâhire: Mektebetü'l-Hancî, 1421/2001), 3/369; Belâzürî, *Ensâbü'l-eşraf*, 1/212.

Mezarlığı'na defnedilen kişinin kim olduğu ve ne zaman defnedildiği hususunda farklı rivayetler de günümüze ulaşmıştır.

Bu hususun aydınlatılmasında önemli isimlerden birisi Osman b. Maz'ûn'dur. Medine'de vefat eden ilk Müslüman olduğunu ifade eden rivayetler bulunmakla birlikte onun Muhacirler arasından vefat eden ilk kişi olduğu anlaşılmaktadır.

Osman b. Maz'ûn'un vefat tarihi ile ilgili birçok rivayet bulunmaktadır. Bunlar arasında ikinci sene Şevvâl, Zilkâde, Zilhicce ve üçüncü sene Muharrem ve Rebûlevvel ayları yer almaktadır. Bu yüzden Osman b. Maz'ûn'un vefat tarihinin kesin olarak söylenemeyeceği hususundaki yaklaşım yeniden gözden geçirilmelidir. Osman b. Maz'ûn'un hicretin ikinci yılı Zilhicce ayında vefat ettiği bilgisi, rivayetler ve yaşanan olaylar bağlamında ağırlık kazanmaktadır. Hicret başlangıcı olarak Muharrem veya Rebûlevvel ayının esas alınmasına bağlı olarak vefat tarihi Mart/Nisan 624 veya Mayıs/Haziran 624 tarihine denk gelmektedir. Es'ad b. Zürâre'nin vefatından sonra Külsüm b. Hidm ile Rukiyye binti Rasûlillah vefat etmiş ve Bakî' Mezarlığı'na defnedilmiştir. Bazı rivayetlerde ilk olarak Bakî'a gömüldüğü söylenen Osman b. Maz'ûn ise dördüncü sırada kabre konulmuştur. İncelemelerimizde şu ana kadar Bakî' Mezarlığı'nda Ensar ve Muhacir için ayrı mekân ayrılıp ayrılmadığı tespit edilememiştir. Hz. Peygamber hayatta iken vefat eden bazı Müslümanların Bakî' Mezarlığı'nda farklı bölgelere defnedilmiş olması, bu hususun tartışılmasını gerekli kılmaktadır.

Kaynakça

Apaydın, Mehmet. *Siyer Kronolojisi*. İstanbul: Kuramer Yayınları 2018.

Ağırman, Cemal. "et-Târihu'l-Kebîr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/89-90. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.

Bahraku'l-Yemenî, Muhammed b. Ömer b. Mübârek el-Hadramî. *Hadâiku'l-envâr ve metâliu'l-esrâr fî sîreti'n-nebiyyi'l-muhtâr*. nşr. Muhammed Gassân Nasûh Azkûl. Cidde: Dâru'l-Minhâc, 1419/1998.

Begavî, Ebü'l-Kâsım Abdullah b. Muhammed. *Mu'cemü's-sahâbe*. nşr. Muhammed el-Emîn b. Muhammed el-Cekenî. 5 Cilt. Kuveyt: Mektebetü Dâri'l-Beyân, 1421/2000.

- Belâzürî, Ahmed b. Yahyâ b. Câbir. *Ensâbü'l-eşrâf*. nşr. Süheyl Zekkâr - Riyâd ez-Ziriklî. 13 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1417/1996.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî el-Husrevcerdî el-Hurâsânî. *Delâ'ilu'n-nübüvve*. nşr. Abdu'lmutî Kal'acî. 7 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye - Dâru'r-Reyyân, 1408/1988.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâ'îl. *Sahîhu'l-Buhârî*. nşr. Ebû Suhayb el-Keremi, Riyad: Beytü'l-Efkâr, 1998/1419.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâ'îl. *et-Târîhu'l-evsat*. nşr. Mahmûd İbrahim Zâyed. Kahire: Mektebetü Dâri't-Türâs, 1397/1977.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâ'îl. *et-Târîhu'l-kebîr*. nşr. Hey'et. 8 Cilt. Haydarâbad: Dâiratü'l-Ma'ârifî'l-Osmâniyye.
- Bürrî, Muhammed b. Ebî Bekr b. Abdullah et-Tilmsânî. *el-Cevhere fî nesebi'n-nebî ve ashâbihî'l-aşere*. nşr. Muhammed et-Tûncî. 2 Cilt. Riyad: Dâru'r-Rifâ'î, 1403/1983.
- Dârekutnî, Ebü'l-Hasen Alî b. Ömer el-Bağdâdî. *Sünenü'd-Dârekutnî*. 5 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1424/2004.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as es-Sicistânî. *Sünenü Ebî Dâvûd*. nşr. Şuayb el-Arnaût. 7 Cilt. Dımaşk: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2009.
- Ebû Nu'aym, Ahmed b. Abdullah b. Ahmed el-İsbehânî. *Ma'rifetü's-sahâbe*. nşr. Âdil b. Yûsuf el-Azzâzî. 7 Cilt. Riyâd: Dâru'l-Vatan, 1419/1998.
- Ebû Süleymân er-Rab'î, Ebû Süleymân Muhammed b. Abdullah b. Ahmed b. Rabî'a b. Süleymân b. Hâlid b. Abdirrahman b. Zebri'r-Rab'î. *Târîhu mev-lidi'l-ulemâ ve vefeyâtihim*. nşr. Abdullah Ahmed Süleymân el-Hamd. 2 Cilt. Riyâd: Dâru'l-Âsime, 1410/1989.
- Ebû Ubeyd el-Bekrî, Abdullah b. Abdilazîz el-Endelüsî. *Mu'cem me'sta'cem min esmâi'l-bilâdi ve'l-mevâdi*. 4 Cilt. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1403/1983.
- Ebû'l-Hasen el-Herevî, Alî b. Ebî Bekr b. Alî. *el-İşârât ilâ ma'rifeti'z-ziyârât*. Kâhire: Mektebetü's-Sekâfeti'd-Dîniyye, 1423/2002.

- Fîrûzâbâdî, Ebü't-Tâhir Muhammed b. Ya'kûb. *el-Megânimü'l-metâbe fî me'âlimi tâbe*. nşr. Heyet. Medine: Merkezü Buhûs ve Dirâsât, 1423/2002.
- Halebî, Ebü'l-Ferec Alî b. İbrâhîm b. Ahmed Nûreddîn b. Burhâneddîn. *İnsânü'l-uyûn fî sîreti'l-emîni'l-Me'mûn*. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1427/1406.
- Halîfe b. Hayyât, Ebû Amr Halîfe b. Hayyât el-Uşfurî. *Tabakâtu Halîfe b. Hayyât*. nşr. Süheyl Zekkâr. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1414/1993.
- Halîfe b. Hayyât, Ebû Amr Halîfe b. Hayyât el-Uşfurî. *Târîhu Halîfe b. Hayyât*. nşr. Ekrem Dîyâ el-Umerî. Beyrut: Mü'essesetü'r-Risâle, 1397/1977.
- Hârizmî, Muhammed b. İshâk el-Hârizmî. *İsâretü't-terğîb ve't-teşvîk ilâ'l-mesâcidi's-selâse ve'l-beyti'l-atîk*. nşr. Mustafâ Muhammed ez-Zehebî. Suudi Arabistan: Mektebetü Nizâr Mustafâ el-Bâz, 1418/1997.
- İbn Abdülberr, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdullah b. Muhammed b. Abdülberr el-Kurtubî. *el-İstî'âb fî ma'rifeti'l-ashâb*. nşr. Alî Muhammed el-Becâvî. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Cil, 1413/1992.
- İbn Adıyy, Ebû Ahmed Abdullah b. Adıyy el-Cürcânî. *el-Kâmil fî du'afâ'i'r-ricâl*. nşr. Âdil Ahmed Abdülmevcûd - Alî Muhammed Mu'avvid. 9 Cilt. Beyrut: el-Kütübü'l-İlmiyye, 1418/1997.
- İbn Asâkir, Ebü'l-Kâsım Alî b. el-Hasen. *Târîhu Dimaşk*. nşr. Amr b. Gurâme el-'Umrevî. 80 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1415/1995.
- İbn Ebî Hayseme, Ebû Bekir Ahmed b. Ebî Hayseme. *et-Târîhu'l-kebîr*. nşr. Salâh b. Feth. 2 Cilt. Kahire: el-Fârûku'l-Hadîse, 1427/2006.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe Abdullah b. el-Absî. *el-Musannef*. nşr. Muhammed Avvâme. 21 Cilt. Cidde: Dâru'l-Kible, t.s.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ebü'l-Fadl Ahmed b. Alî. *el-İsâbe fî temyîzi's-sahâbe*. nşr. Âdil Ahmed Abdülmevcûd, Alî Muhammed Mu'avvad. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1415/1994.
- İbn Hacer el-Heytemî, Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. Alî İbn Hacer el-Heytemî. *Eşrefü'l-vesâ'il ilâ fehmi's-şemâ'il*. nşr. Ahmed b. Ferîd el-Mezîdî. Beyrut: 1419/1998.

- İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî. *es-Sikât*. nşr. Şerefü'd-Dîn Ahmed. 9 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1395/1975.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân el-Büstî. *es-Sîretü'n-Nebeviyye ve Âhbâru'l-Hulefâ*. nşr. Azîz Bey v.dğr. 2 Cilt. Beyrut: el-Kütübü's-Sekâfiyye, 1417/1996.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdülmelik b. Hişâm el-Himyerî. *es-Sîretü'n-nebeviyye*. nşr. Mustafâ es-Sakkâ v.dğr. 2 Cilt. Mısır: Mektebetü Mustafâ el-Bâbî'l-Halebî, 1375/1955.
- İbn İshâk, Ebû Abdullah Muhammed b. İshâk b. Yesâr el-Muttalibî. *es-Sîre (Kitâbu's-siyer ve'l-megâzî)*. nşr. Süheyl Zekkâr. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1398/1978.
- İbn Kânî', Ebû'l-Hüseyn Abdülbâkî b. Kânî' ve'l-Bağdâdî. *Mu'cemu's-sahâbe*. nşr. Salâh b. Sâlim el-Mısırâtî. 3 Cilt. Medine: Mektebetü'l-Gurebâ'î'l-Eseriyye, 1418/1997.
- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî. *el-Ma'ârif*. nşr. Servet Ukkâşe. Kahire: el-Heyetü'l-Mısriyyetü'l-Âmme, 1413/1992.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. *Sünenü İbn Mâce*. nşr. Nâsıruddin el-Elbânî. Riyad: Mektebetü'l-Meârif, t.s.
- İbn Mende, Ebû Abdullah Muhammed b. İshâk. *Fethu'l-elbâb fi'l-künâ ve'l-elkâb*. nşr. Ebû Kuteybe Nazzâr Muhammed el-Fâriyâbî. Riyad: Mektebetü'l-Kevser, 1417/1996.
- İbn Mende, Ebû'l-Kâsım Abdurrahman b. Muhammed b. İshâk b. Mende el-Abdî el-Isbehânî. *el-Mustahrec min kütübi'n-nâs li't-tezkireti ve'l-mustatrafi min ahvâli'r-ricâli li'l-ma'rife*. nşr. Amir Hasen Sabrî et-Temîmî. 3 Cilt. b.y.: t.s.
- İbn Nâsıruddîn ed-Dimaşkî, Muhammed b. Abdullah el-Kaysî. *Câmi'u'l-âsâr fi's-siyer ve mevlidi'l-muhtâr*. nşr. Ebû Ya'kûb Neş'et Kemâl. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Felâh, 1431/2010.

- İbn Sa‘d, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa‘d b. Menî. *et-Tabakât*. nşr. Alî Muhammed Ömer. 11 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 1421/2001.
- İbn Sa‘d, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa‘d b. Menî. *et-Tabakâtü'l-kübrâ*. nşr. Muhammed Abdülkâdir Atâ. 8 Cilt. Beyrût: 1410/1990.
- İbn Seyyidünnâs, Ebü'l-Feth Muhammed b. Muhammed b. Muhammed el-Ya‘mûrî. *Uyûnu'l-eser fi funûni'l-megâzî ve's-şemâil ve's-siyer*. nşr. İbrâhîm Muhammed Ramadân. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1414/1993.
- İbn Şebbe, Ebû Zeyd Ömer b. Şebbe en-Nümeyrî. *Târîhu'l-Medîne*. nşr. Fehîm Muhammed Şeltût. 4 Cilt. Cidde: 1399/1979.
- İbnü'l-Âkûlî, Ebü'l-Mekârim Muhammed b. Muhammed b. Abdullah. *er-Rasf lima ruviye ani'n-nebî mine'l fi'li ve'l-oasf*. 2 Cilt. Beyrut: Mü'essesetü'r-Risâle, 1414/1994.
- İbnü'l-Esir, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed el-Cezerî. *Üsdü'l-gâbe fi ma'rifeti's-sahâbe*. nşr. Âdil Ahmed er-Rufâ'î. 8 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâ'it-Türâsî'l-Arabî, 1996.
- Kastallânî, Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed. *el-Mevâhibü'l-ledünniyye bi'l-menhi'l-Muhammediyye*. 3 Cilt. Kahire: el-Mektebetü't-Tevfikîyye, t.s.
- Kaşşâş, Ahmed Sa'îd. *en-Nebât fi cibâ'li's-Serât ve'l-Hicâz: Mu'cemü lügavî nebâti musavvar*. 2 Cilt. Medine: Seravât, 2006.
- Keskin, Yusuf Ziya. Buhârî'nin *et-Târîhu'l-kebîr*'ine Yönelik Tenkitler. *Marife*. 2/3, 2003.
- Kivâmüssünne et-Teymî, Ebü'l-Kâsım İsmail b. Muhammed. *Siyerü's-selefi's-sâlihî*. nşr. Kerem b. Hilmî b. Ferhât b. Ahmed. Riyad: Dâru'r-Râye, t.s..
- Merzübânî, Ebû Ubeydullah Muhammed b. İmrân. *Mu'cemü's-şu'arâ*. nşr. F. Krenkow. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1402/1982.
- Mes'ûdî, Ebü'l-Hasen Alî b. el-Hüseyn b. Alî. *et-Tenbîh ve'l-işrâf*. nşr. Abdullah İbrâhîm es-Sâvî. Kahire: Dâru's-Sâvî, t.s.

- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *el-Künâ ve'l-esmâ*. nşr. Abdurrahîm Muhammed Ahmed el-Kaşkarî. 2 Cilt. Medine: İmâdetü'l-Bahsi'l-İlmî, 1404/1984.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref. *Tehzîbu'l-esmâ' ve'l-lügât*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, t.s.
- Öztürk, Levent, *İlk Hicret Habeşistan*, İstanbul: Siyer Yayınları, 2015.
- Semhûdî, Ebü'l-Hasen Alî b. Abdullah. *Vefâü'l-vefâ bi ahbâri dâri'l-Mustafâ*. nşr. Hâlid Abdulganî Mahfûz. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1419/1998.
- Sıbt b. el-Acemî, Ebû Zer Ahmed b. İbrâhîm. *Künûzu'z-zeheb fi târihi Haleb*. 2 Cilt. Haleb: Dâru'l-Kalem, 1417/1996.
- Süheylî, Ebü'l-Kâsım Abdurrahman b. Abdullah b. Ahmed. *er-Ravd'ul-ünüf fi şerhi's-sîreti'n-nebevîyye*. nşr. Umar Abdüsselâm es-Selâmî. 7 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâ'î t-Türâsi'l-Arabî, 1421/2000.
- Şâmî, Muhammed b. Yûsuf es-Sâlihî eş-Şâmî. *Sübülü'l-hüdâ ve'r-reşâd fi sîreti hayri'l-ibâd*. nşr. Âdil Ahmed - Alî Muhammed Mu'avvid. 12 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1414/1993.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmilî. *Târîhu'r-rusûl ve'l-mülûk*. 11 Cilt. Beyrut: Dâru't-Türâs, 1387/1967.
- Tayâlisî, Ebû Dâvûd Süleymân b. Dâvûd el-Basrî. *el-Müsned*. nşr. Muhammed b. Abdülmuhsin et-Türkî. 4 Cilt. Kahire: Dâru Hecer, 1419/1999.
- Ya'kûb b. Süfyân el-Fesevî, Ebû Yûsuf Ya'kûb b. Süfyân el-Fârisî. *el-Ma'rife ve't-târîh*. nşr. Ekrem Dîyâ el-Umerî. 3 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1401/1981.
- Yâkût el-Hamevî, Ebû Abdullah Yâkût b. Abdullah er-Rûmî. *Mu'cemü'l-büldân*. 7 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdır, 1995.
- Zehebî, Şemsüddîn Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osmân b. Kâymâz. *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*. nşr. Şu'ayb el-Arnaût. 25 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1405/1985.

Zeynüddîn İbnü'l-Muvaffak, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn b. Abdurrahmân İbni's-Şeyh Ebi'l-Harem Mekkî b. Osmân eş-Şâri'î eş-Şâfi'î. *Mürşidü'z-züvvâr ilâ kubûri'l-ibrâr*. 2 Cilt. Kâhire: ed-Dâru'l-Mısriyyeti'l-Lübnâniyye, 1415.